

constitutionally law responsibility of subjects of constitutional law relationships

In the article grounds direct and influence of national consciousness is mediated on forming for the subjects of constitutional and state and law relations of basic principles of positive constitutionally law responsibility. In author's opinion, such influence is a personal view and normative.

Keywords: national consciousness, constitutionalism, responsibility, constitutionally law responsibility, positive constitutionally law responsibility.

Мацькевич М. М.

РЕАЛІЗАЦІЯ СУБ'ЕКТИВНИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ КУЛЬТУРНИХ ПРАВ І СВОБОД: ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ

УДК 342.56

Актуальність теми. У механізмі правового регулювання знаходить свій вираз активна сторона процесу упорядкування правом суспільних відносин, тобто перетворення формально визначеного змісту правових приписів у реальну поведінку учасників цих відносин. Так, конституційні культурні права і свободи по-перше, виступають, як одна з правових форм державного врегулювання суспільних відносин, і, по-друге, є проявом дозволу як особливої форми правової регламентації державою суспільних відносин. Для своєї реалізації ці права і свободи повинні спиратись на певні правові засоби, сукупність яких утворює механізм правового регулювання їх реалізації. Отже, у даному випадку механізм правового регулювання слід розглядати як систему правових засобів, функціонування якої покликане забезпечувати створення сприятливих умов та подолання перешкод на шляху здійснення варіантів можливої поведінки, що входять до змісту того або іншого суб'єктивного культурного права. Таким чином, метою статті є аналіз правового регулювання реалізації суб'єктивних конституційних культурних прав і свобод.

Ступінь наукової розробки проблеми. Окремі питання даної проблеми досліджували С. Алексєєв, В. Копейчиков, О. Малько, О. Ф. Скакун, В. Чиркін та інші вчені.

Виклад основного матеріалу. Реалізація суб'єктивних культурних прав і свобод, як правових явищ, зміст яких визначається приписами відповідних норм права, повинна забезпечуватись тим же механізмом правового регулювання, яким забезпечується приведення поведінки всіх суб'єктів суспільних відносин у відповідність до приписів, що містяться у нормах права. Таким чином, механізм забезпечення реалізації змісту суб'єктивних культурних прав і свобод (як і усіх інших суб'єктивних прав і свобод) тотожний механізму правового регулювання суспільних відносин і є однією з форм прояву механізму правового регулювання суспільних відносин.

У сучасній вітчизняній науковій літературі сформулась і підтримується

більшістю дослідників позиція відповідно до якої механізм правового регулювання є комплексним явищем і складається з ряду елементів, а саме:

- норми права;
- правові відносини;
- акти реалізації прав і обов'язків [1].

Слід, однак, звернути увагу і на існування інших точок зору у цьому питанні. Згідно однієї з них, наприклад, елементи і стадії механізму правового регулювання розглядаються в одному ряду, а саме: „1) норми права; 2) юридичний факт або фактичний склад з таким вирішальним фактом як організаційно-виконавчий правозастосовчий акт; 3) правовідносини; 4) акти реалізації прав і обов'язків; 5) охоронний правозастосовчий акт (факультативний елемент),” [2] але ця позиція, з нашої точки зору цілком слушно, не знайшла широкої підтримки в юридичній літературі.

Виходячи з викладеної вище позиції першим, вихідним елементом механізму правового регулювання реалізації суб'єктивних конституційних прав і свобод є норми права. Завдання, що стоять при цьому перед останніми обумовлюються вимогами, виконання яких забезпечує перетворення конституційного припису в реально діюче право. Для цього норми права повинні містити чіткі та однозначно зрозумілі приписи про:

1) конкретні варіанти можливої поведінки, що у своїй сукупності складають зміст даного права або свободи;

2) умови, за наявності яких у носія даного права (свободи) виникає можливість реалізовувати конкретні варіанти можливої поведінки, що входять до змісту даного права або свободи;

3) конкретні процедури, у відповідності з якими носій даного права (свободи) може правомірно здійснювати конкретні варіанти можливої поведінки, що входять до змісту цього права (свободи);

4) негативні наслідки, що настають для суб'єктів, які утруднюють або роблять неможливою реалізацію варіантів можливої поведінки, що входять до змісту даних суб'єктивних прав і свобод.

Зважаючи на особливості суб'єктивних конституційних культурних прав і свобод, правове регулювання їх змісту та реалізації має певну специфіку, обумовлену, перш за все, властивостями Конституції як Основного закону держави.

Конституція, хоча і містить норми прямої дії, перш за все покликана закріплювати вихідні, принципові положення щодо врегулювання окремих суспільних відносин або їх певних груп. Це є проявом сутності загальних функцій сучасних конституцій, до яких у новітніх дослідженнях відносять:

– функцію верховної легалізації основ існуючого суспільного і державного устрою;

– функцію встановлення вихідних засад для розвитку нових інститутів на основі закріплених конституцією порядків;

– функцію стабілізації встановлених конституцією порядків;

– ідеологічну функцію [3].

З метою забезпечення реалізації функцій конституції її положення деталізуються і конкретизуються у поточному законодавстві та у підзаконних нормативно-правових актах. Таким чином, система норм права, яка утворює перший елемент механізму правового регулювання реалізації суб'єктивних конституційних культурних прав і свобод, для забезпечення найбільшого рівня його ефективності, повинна складатись з таких елементів: а) відповідні конституційні норми; б) норми, що містяться у законах, прийнятих на основі і у розвиток цих конституційних приписів; в) норми підзаконних (як правило органів виконавчої влади) актів.

Наприклад, перший елемент правового регулювання реалізації комплексного суб'єктивного права на освіту утворюють:

1) стаття 53 Конституції України;

2) ряд законів України, що спеціально присвячені врегулюванню різних аспектів змісту та реалізації цього права [4], а також норми інших законів, що містять окремі приписи, що стосуються права на освіту [5];

3) підзаконні акти, наприклад акти Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, або інших міністерств, що мають у своєму підпорядкуванні навчальні заклади щодо окремих питань реалізації права на освіту.

Аналогічну структуру мають перші елементи механізмів правового регулювання реалізації інших суб'єктивних конституційних культурних прав і свобод.

Слід, однак, мати на увазі, що встановлення прямої дії конституційних норм і можливості звернення до суду для захисту суб'єктивних конституційних прав і свобод безпосередньо на підставі Конституції України (частина третя статті 8 Конституції України) обумовлює певні особливості у механізмі правового регулювання реалізації щодо різних суб'єктивних конституційних прав і свобод. З урахуванням цього вказані права і свободи можна поділити на такі групи:

а) зміст і процедура реалізації яких у необхідній мірі знайшли свою конкретизацію у поточному законодавстві;

б) зміст і процедура реалізації яких недостатньо або зовсім знайшли своєї конкретизації у поточному законодавстві та підзаконних актах.

По відношенню до суб'єктивних конституційних культурних прав і свобод не можна говорити про те, що зміст або процесуальні питання їх реалізації якогось із них абсолютно не знаходять свого відображення у поточному законодавстві. Однак рівень такого відображення різний. Так, серед суб'єктивних конституційних культурних прав і свобод найбільш змістовно і процесуально деталізованим у поточному законодавстві та у підзаконних актах є право на освіту (частина перша стаття 53 Конституції України). Конкретний зміст варіантів можливої поведінки, що входять до змісту цього комплексного права, умови і процедури їх реалізації конкретизуються і деталізуються у

значному ряді законів та у інших нормативно-правових актах.

У той же час зміст і процедури реалізації закріпленої у частині першій статті 54 Конституції України свободи літературної, художньої, наукової і технічної творчості у поточному законодавстві деталізується у значно меншій мірі.

Однак, згідно частини третьої статті 8 Конституції України відсутність у поточному законодавстві конкретизації суб'єктивних конституційних прав і свобод не може бути основою для відмови в судовому захисті дій особи, спрямованих на реалізацію таких прав. Виходячи з цього, безпосередня реалізація суб'єктивних конституційних культурних прав і свобод, що не знайшли своєї належної конкретизації в поточному законодавстві, так само правомірна, як і здійснення тих конституційних прав і свобод, що мають належну змістовну і процесуальну деталізацію у поточному законодавстві. Однак слід визнати, що відсутність такої деталізації потенційно „програмує” можливі утруднення реалізації конкретного суб'єктивного конституційного права.

Конституція, як Основний Закон держави, врегульовує найважливіші суспільні відносини і за своєю сутністю не повинна і не у змозі регламентувати абсолютно всі їх змістовні і процесуальні аспекти. У межах конституційно визначених підходів і напрямів ці суспільні відносини у подальшому детально регламентується у поточному законодавстві. Вітчизняний і світовий досвід показують, що лише коли йдеться про порядок формування і визначення компетенції окремих вищих ланок державного апарату (наприклад, порядок формування, функціонування і компетенція парламенту, уряду тощо) конституційні норми містять у собі досить конкретні змістовні та процесуальні приписи, які, однак, також потребують своєї подальшої деталізації у значній кількості законів і підзаконних актів. Відповідно до викладеного, конституційні норми, фіксуючи факт наявності певного права або свободи у більшості випадків не деталізують конкретних варіантів можливої поведінки, що входять до їх змісту, не визначають конкретні процедури їх здійснення, не встановлюють карні форми порушень варіантів можливої поведінки, що входять до змісту того або іншого права (свободи) і не визначають вид і міру юридичної відповідальності за такі порушення.

Розглядаючи це питання слід зважати й на те, Україна, у статті першій своєї Конституції проголосила себе правовою державою. Однією із загальновизнаних ознак такої держави є правова регламентація діяльності держави, її органів та їх посадових осіб відповідно до принципу: „Забороняється робити все, за винятком того, що прямо дозволяється (встановлюється) законом”. Звідси висновок: держава, її органи та їх посадові особи не можуть вчиняти будь-яких дій, у тому числі і спрямованих на забезпечення реалізації конституційного суб'єктивного права, якщо ці дії прямо не передбачені у нормах чинного законодавства, тобто якщо питання,

пов'язані з реалізацією відповідного конституційного права належним чином не конкретизовані у поточному законодавстві.

Таким чином, реалізація суб'єктивного конституційного права, яка ґрунтується виключно на посилання на відповідну конституційну норму, і не забезпечена належною деталізацією і конкретизацією у поточному законодавстві, потенційно суттєво утруднюється такими негативними факторами як:

1) відсутність нормативно визначеного переліку варіантів можливої поведінки, що входять до змісту даного права (свободи);

2) відсутність нормативно визначених процесуальних форм здійснення варіантів можливої поведінки, що входять до змісту даного права (свободи);

3) неможливість здійснення державними органами та їх посадовими особами будь-яких дій, спрямованих на забезпечення реалізації, охорони, захисту і відновлення конституційного права (свободи), якщо ці дії прямо не передбачені чинними нормативно-правовими актами;

4) неможливість притягнення до юридичної відповідальності суб'єктів, що утруднюють або роблять неможливою реалізацію варіантів можливої поведінки, що входять до змісту даного права (свободи).

Висновки. Таким чином відсутність деталізації і конкретизації у поточному законодавстві змісту і процедури реалізації конституційних прав може мати своїм наслідком виникнення прогалин і суттєві ускладнення або неможливість реалізації такого права.

1. Див., наприклад: Скакун О.Ф. *Теорія государства и права* / О. Ф. Скакун. – Харьков, 2000. – С. 541-544; *Теорія держави і права.* / За заг. ред. В. В. Колеїчкова, С. Л. Лисенкова. – К., 2004. – С. 261-263; Алексеев С. С. *Право: азбука – теорія – філософія: Опыт комплексного исследования* / С. С. Алексеев. – М., 1999. – С. 364-365; Алексеев С. С. *Общая теория права. Курс в двух томах. Том II* / С. С. Алексеев. – М., 1982. – С. 28.
2. *Теорія государства и права. Курс лекцій* / Под ред. Н. И. Матузова и А.В. Малько. – М., 1997. – С. 627.
3. Хабриева Т. Я. *Теорія современной конституции* / Хабриева Т. Я., Чиркин В. Е.. – М., 2005. – С. 60-62.
4. Див. закони України: “Про освіту” від 23 травня 1991 р.; “Про професійно-технічну освіту” від 10 лютого 1998 р.; “Про загальну середню освіту” від 13 травня 1999 р.; “Про позашкільну освіту” від 22 червня 2000 р.; “Про дошкільну освіту” від 11 липня 2001 р.; “Про вищу освіту” від 17 січня 2002 р. // zakon.portal.rada.gov.ua.
5. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // zakon.portal.rada.gov.ua (ст. 183 “Порушення права на отримання освіти”).

Мацькевич М. М. Реалізація суб'єктивних конституційних культурних прав і свобод: питання правової регламентації

У даній статті аналізуються питання реалізації суб'єктивних конституційних культурних прав і свобод у контексті їх правової регламентації. окрема увага присвячена механізму правового регулювання реалізації суб'єктивних конституційних культурних прав і свобод.

Ключові слова: суб'єктивні конституційні права, культурні права і свободи, реалізація конституційних культурних прав і свобод.

Мацькевич Н. М. Реализация субъективных конституционных культурных прав и свобод: вопросы правовой регламентации

В статье анализируются вопросы реализации субъективных конституционных культурных прав и свобод в контексте их правовой регламентации. Отдельное внимание посвящено механизму правового регулирования реализации субъективных конституционных культурных прав и свобод.

Ключевые слова: субъективные конституционные права, культурные права и свободы, реализация конституционных культурных прав и свобод.

Matskevych M. M. Realization of equitable constitutional cultural rights and freedoms: question of legal regulation

In this article the questions of realization of equitable constitutional cultural rights and freedoms are analysed in a context them legal regulation. Separate attention is sanctified to the mechanism of the legal adjusting of realization of equitable constitutional cultural rights and freedoms.

Keywords: equitable constitutional rights, cultural rights and freedoms, realization of constitutional cultural rights and freedoms.

Пахолюк О. І.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У НЕБАНКІВСЬКОМУ ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ

УДК 343.537:351.745.7+346.62

Постановка проблеми. У зв'язку із розвитком ринкових відносин, в Україні набули поширення різноманітні правові форми надання фінансових послуг, які здійснюють небанківські фінансові установи. Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 34 Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" діяльність з надання будь-яких фінансових послуг, що передбачають пряме або опосередковане залучення фінансових активів від фізичних осіб, підлягає обов'язковому ліцензуванню [1].

Водночас, ряд фінансових установ, перебуваючи у певному невизначеному правовому полі, здійснюють залучення коштів громадян без отримання ліцензії, шляхом застосування певних частково нелегальних та інших схем, у тому числі при фінансуванні інвесторами (громадянами) будівництва житла, участі в програмах адміністрування в групах та ін. Це, у свою чергу, зменшує належний контроль державних установ за забезпеченням дотримання прав громадян та відновлення таких прав у разі їх порушення.

Особливої уваги заслуговує правовий аналіз діяльності посадових осіб небанківських фінансових установ при неповерненні коштів громадянам,